

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Een land dat leeft kijkt naar morgen

Forse investeringen in veiligheid en duurzaamheid van de delta zijn nodig, omdat Nederland in de loop van de tijd veel kwetsbaarder is geworden voor overstromingen. Deze noodzaak biedt tegelijkertijd kans ons toonaangevend vakmanschap in waterbeheer opnieuw te bestendigen en te versterken.

door *Koos van Oord, Bart Parmet, Tim Verhoef*
& *Jos van Alphen*

De auteurs zijn werkzaam voor het secretariaat van de Deltacommissie.

VRIJHEID VERONDERSTELT VEILIGHEID. Wie zich bedreigd voelt, voelt zich niet vrij en zal zich minder kunnen ontplooiën. Vrijheid veronderstelt ook verantwoordelijkheid. In de klassieke betekenis is vrijheid een open, relationeel begrip; vrijheid wordt niet ten koste van de ander bedongen, maar samen met de ander gerealiseerd en onderhouden. Het klassieke vrijheidsbegrip motiveert daarmee tot samenwerking en solidariteit. De kracht van een samenleving is zodoende in hoge mate afhankelijk van de mate waarin de vrijheid gedijt en er bereidheid bestaat voor en met elkaar verantwoordelijkheid te nemen. Het advies van de Deltacommissie, niet voor niets *Samen werken met water* geheten, wordt impliciet door deze gedachte gedragen: waterveiligheid is een collectieve opgave. Het verzaken van die opgave brengt onze samenleving niet alleen in fysieke zin in gevaar, maar vormt — zeker op termijn — een bedreiging voor de ontwikkelingsmogelijkheden van burgers en ondernemers en de welvaart van ons allen.

Vele generaties voor ons hebben land op het water veroverd en hebben van Nederland een plek gemaakt waar het veilig wonen en goed toeven is. Het werken aan de Nederlandse delta is met de eerste inwoners begonnen

en zal nooit klaar zijn. Nieuwe opgaven dienen zich immers al weer aan: het klimaat verandert, de bodem daalt en de te beschermen belangen nemen toe. De vraag die voor het advies van de Deltacommissie leidend was, luidde: hoe kunnen we ons land tegen het licht van al deze ontwikkelingen ook in de verre toekomst behouden als een plaats waar het aantrekkelijk is om te wonen, te werken, te recreëren en te investeren?

HET WATER IN ONZE GENEN

Samenwerken om het water naar onze hand te zetten, zit in onze genen. Al eeuwenlang handelen we naar het inzicht dat waterproblemen alleen effectief kunnen worden aangepakt door er samen de schouders onder te

*Samenwerken om het water
naar onze hand te zetten, zit in
onze genen*

zetten. Onze democratie is uit de waterschappen voortgekomen en het poldermodel bewijst nog steeds zijn waarde. Een interessante vraag is in hoeverre onze cultuur, waarin vrijheid en gelijkheid zulke hoog gewaardeerde waarden zijn, ont-

staan is uit de noodzaak om, zonder aanzien des persoons, waterrampen te ondergaan en te proberen ze te voorkomen.

De Nederlandse watersector is sterk ontwikkeld en van een hoog niveau. De droogmakerijen in de zeventiende eeuw, de aanleg van het Noordzeekanaal en de Nieuwe Waterweg in de negentiende eeuw en de Afsluitdijk en de grote landaanwinning van de Noordoostpolder en Flevoland in de 20ste eeuw, zijn tot de verbeelding sprekende iconen uit onze rijke watergeschiedenis. Als uitvloeisel van de vorige Deltacommissie zijn de Deltawerken in Zuidwest-Nederland aangelegd. Deze grote en complexe waterbouwkundige werken hebben voor een enorme ontwikkeling in kennis en kunde gezorgd. De uitstraling van Nederland wereldwijd als land van experts op het gebied van watermanagement is er door gevestigd en bevestigd.

In 2006 bedroeg de totale omzet van de watersector ongeveer 13 miljard euro, waarvan 5 miljard euro in het buitenland werd verdiend. Daarmee neemt de watersector een relatief bescheiden aandeel van de totale nationale export (281 miljard euro) voor zijn rekening. Tegelijk vormt de sector wel een sterk handelsmerk voor Nederland. Nederlandse baggerbedrijven worden wereldwijd ingezet voor grote en omvangrijke waterbouwwerken. Overall zijn Nederlandse adviesbureaus actief. Zo zijn in de Verenigde Staten Nederlanders nauw betrokken bij onder meer de hoogwaterbescherming van New Orleans.

DE WATERPARADOX

Nederland is de best beschermde delta ter wereld en dat is niet voor niets: de belangen zijn enorm. In het door duinen, dijken en stormvloedkeringen beschermde overstroombare deel van ons land wonen bijna 9 miljoen mensen en wordt ongeveer 65 procent van het nationaal inkomen verdiend. Deze welvaart en dit intensieve gebruik hebben we voor een belangrijk deel juist ook aan onze geografische omstandigheden te danken. Mogelijkheden voor transport over water en een goede ligging aan een diepe zee zijn van grote invloed geweest op de ontwikkeling van Nederland als zeevarende natie; daar ligt de basis voor onze huidige welvaart. De haven van Rotterdam is als mainport een belangrijke pijler voor onze economie. De haven draagt direct en indirect voor vele miljarden bij aan de Nederlandse economie. Met het water zijn in onze delta vruchtbare landbouwgronden afgezet en er is voldoende water beschikbaar voor de landbouw en voor andere functies.

Het water heeft ons dus veel goeds gebracht, maar paradoxaal genoeg zijn we er ook steeds kwetsbaarder door geworden. Een hoog beschermingspeil is inmiddels een absolute randvoorwaarde voor onze economie, want een overstroming zou dermate grote gevolgen hebben dat de hele maatschappij ontwricht raakt. De overstroming van New Orleans door de orkaan Katrina heeft laten zien wat voor impact een overstromingsramp kan hebben. In vergelijking met New Orleans en de Verenigde Staten zal het effect van een overstroming in Nederland nog veel groter zijn, omdat een flink deel van ons land direct wordt geraakt en misschien wel het hele land er indirect mee te maken heeft.

Een overstroming in Nederland kan volgens de 'ergst denkbare overstromingsscenario's' (EDO) van de Taskforce Management Overstromingen (TMO, ook wel commissie-Franssen) in West-Nederland leiden tot 2,3 miljoen getroffen en, 4000 dodelijke slachtoffers kosten en een schadepost van 120 miljard euro (bijna een kwart van het bruto nationaal product).¹ Naast directe schade door een overstroming is er de maatschappelijke ontwrichting die moeilijk te becijferen is, maar wel langdurige effecten zal hebben. In 1953 duurde het bijna een jaar voordat de laatste bressen in de dijken hersteld waren en de ondergelopen gebieden weer droog waren. Ondergelopen en verwoeste infrastructuur kunnen het transport van goederen en personen langdurig belemmeren. Een overstroming in het rivierengebied kan zo niet alleen het noord-zuidverkeer over bijvoorbeeld A2 en A27 langdurig verhinderen, maar ook de af- en aanvoer naar Rotterdam over A15 en Betuweroute. Internationaal gezien staat dan ook de reputatie van Nederland op het spel als land waar het veilig en goed investeren is.

Het CBS heeft in 1997 een schatting gemaakt van het totale vermogen van Nederland. Dat bedroeg vijf keer het nationale inkomen, dat nu ongeveer 550 miljard euro bedraagt. Omdat 65 procent van dat inkomen in overstroombaar gebied wordt verdiend, kan worden afgeleid dat een vermogen van zo'n 1800 miljard euro potentieel kan worden overstroomd. Bij dit bedrag is nog geen rekening gehouden met landschappelijke, ecologische en culturele waarden; er kan dus gesproken worden van een voorzichtige schatting. Nu zal een overstroming nooit het gehele overstroombare gebied van Nederland betreffen, maar die 1800 miljard is wel te zien als een indicatie voor het 'te verzekeren bedrag' voor waterveiligheid.

TIJD, GELD EN KENNIS

De Deltacommissie is daarom helder in haar advies over het belang van veiligheid: die moet ook op lange termijn worden geborgd. Uitgangspunt is dat heel Nederland bewoonbaar blijft. Verplaatsen van toekomstige investeringen naar de hogere delen van ons land kan, maar dan blijven er nog steeds heel veel mensen en geïnvesteerd vermogen in laag Nederland achter die nog altijd bescherming verdienen. Waterveiligheid is een belang voor heel Nederland en daarom een collectieve verantwoordelijkheid.

Na de watersnoodramp van 1953 en de aanleg van de Deltawerken, is de bevolking in het laaggelegen deel van Nederland sterk gegroeid en zijn de welvaart en de economische activiteit sindsdien verveelvoudigd. En die groei gaat nog door: voor de komende jaren staat veel woningbouw en aanleg van infrastructuur op het programma. De *Structuurvisie Randstad 2040* die het kabinet (eveneens in september jl.) heeft uitgebracht, laat daarover geen misverstand bestaan.

Er valt dus steeds meer te beschermen; aan mensenlevens, aan economische waarden en aan natuur, landschap en cultuur. Bovendien verandert het klimaat. De zeespiegel gaat stijgen, rivierafvoeren gaan veranderen en waterbeschikbaarheid wordt minder zeker. De samenleving verwacht dat de overheid slachtoffers en maatschappelijke ontwrichting voorkomt. In dit verband is van belang dat het risico van grote aantallen dodelijke slachtoffers in één keer door een overstroming veel groter is dan het risico van alle andere veiligheidsrisico's als transport en opslag van gevaarlijke stoffen, treinemplacementen, luchtverkeer bij elkaar opgeteld. Het beschermingsniveau, dat nog is gebaseerd op de adviezen van de eerste Deltacommissie, moet aan deze nieuwe realiteiten worden aangepast. De aanpassing geldt voor de Noordzeekust en de Waddenkust, en voor het rivierengebied en de wateren waar de rivieren op uitstromen, zoals het IJsselmeer en de Zuid-Hollandse en Zeeuwse wateren. Hoe snel de verande-

ringen in het klimaat zullen gaan is nu nog niet te voorzien. Maar vast staat dat we de tijd, het geld en de kennis hebben om ons voor te bereiden. Het advies van de Deltacommissie sluit aan op de extreemste veranderingen in zeespiegel, rivieren en weer die met de kennis van nu verwacht worden. Tegelijk zijn de aanbevelingen ook houdbaar als de veranderingen minder snel gaan; in dat geval kunnen investeringen worden uitgesteld.

VEILIGHEID ÉN DUURZAAMHEID

‘Meebewegen met het water’ waar dit kan, is een belangrijk uitgangspunt voor de commissie. Maar soms is de te beschermen waarde in een gebied zo groot dat een dijkdoorbraak te allen tijde moet worden voorkomen, of ontbreekt de ruimte om met het water mee te ontwikkelen. Voor die omstandigheden stelt de Deltacommissie voor om Deltadijken te bouwen; dijken die zo hoog, breed of sterk zijn dat een plotselinge, onbeheersbare doorbraak eigenlijk uitgesloten is. Voor de overige plaatsen en omstandigheden is ‘bouwen met de natuur’ het devies. Zandsuppleties, rivierversluitende maatregelen en een ‘afsluitbaar-open’ Rijnmond zijn hiervan sprekende voorbeelden.

Door mee te ontwikkelen met het water vergroten we niet alleen de veiligheid, maar kunnen we ook allerlei andere doelen realiseren, zoals de beschikbaarheid van voldoende zoet water voor drinkwater, landbouw en natuur. Met water kan energie worden opgewekt, bijvoorbeeld door de werking van eb en vloed of in de overgang van zoet naar zout water. Aan het water kunnen mooie woon- en werklocaties worden gebouwd. In of op brede en/of sterke dijken kunnen woningen, bedrijven en infrastructuur worden aangelegd, bijvoorbeeld spoorbanen. De uitdagingen op het gebied van veiligheid, bieden dus tegelijk ook goede mogelijkheden om van Nederland een nog aantrekkelijker land te maken, waar het ook in de verre toekomst goed toeven is.

Het advies gaat dus niet alleen over veiligheid maar ook over duurzaamheid. Samen vormen ze de pijlers van het advies van de Deltacommissie én voor een mooie toekomst van Nederland. Duurzaamheid wordt in het advies van de Deltacommissie ingevuld door het zoveel mogelijk meebewegen met natuurlijke processen én door het streven naar multifunctionele oplossingen. Het eerste betekent: oplossingen kiezen die met de minste inspanning tot stand kunnen worden gebracht en kunnen worden onderhouden. Het tweede, het nastreven van multifunctionele oplossingen, betekent zoveel mogelijk waarde creëren. Als je een maatregel neemt voor de veiligheid, probeer die dan te combineren met andere belangen en functies en zorg zo voor waardevergroting. Dan kan een goede balans worden

gevonden tussen de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: *people*, *planet* en *profit*.

'EEN LAND DAT LEEFT...'

Samen werken met water, zo heet het advies van de Deltacommissie. Dit betekent niet alleen zo goed als het kan meebewegen en meeontwikkelen met het water, de natuur en met ecologische processen. Maar samenwerking is ook nodig tussen overheid, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en burgers om Nederland zo goed mogelijk voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering en de inrichting van het land daarop aan te passen.

Het advies geeft duidelijk richting voor de toekomst, maar is geen blauwdruk. Het Deltaprogramma, waarvan de kosten 1 tot 1,5 miljard euro per jaar bedragen over een periode van 100 jaar, is geen vrijblijvend programma. De aanpak van de waterveiligheid duldt namelijk geen uitstel.

Het gebruik van aardgasbaten maakt dat we ondergronds vermogen bovengronds ten goede laten komen, ook aan latere generaties

Voor de financiering heeft de Deltacommissie voorgesteld om een deel van de aardgasbaten te gebruiken en om langlopende staatsleningen te sluiten. Investerings in de waterveiligheid komen ook ten goede aan latere generaties; langlopende staatsleningen bieden de mogelijkheid latere generaties ook mee te laten betalen. Het gebruik van aard-

gasbaten maakt dat we ondergronds vermogen bovengronds ten goede laten komen, ook aan latere generaties.

Het advies zorgt ervoor dat Nederland ook op lange termijn de best beveiligde delta ter wereld blijft. Dit is van belang voor het investeringsklimaat van Nederland. De kosten betreffen voor een groot deel binnenlandse bestedingen en de investeringen zijn in die zin ook nog eens voor het overgrote deel directe investeringen in onze eigen economie.

De opgave om Nederland ook op de lange termijn een veilig en aantrekkelijk land te laten zijn, kunnen we heel goed aan. En de aanpassing van de inrichting van ons land aan klimaatverandering schept ook nieuwe kansen. 'Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst', luidt niet voor niets de ondertitel van het advies, die verwijst naar de spreuk op het monument op de Afsluitdijk. Er ontstaat nieuwe ruimte voor andere functies als wonen, vervoer, voedselproductie, natuur, recreatie, enzovoorts. We kunnen onze deskundigheid en ervaring verder ontwikkelen, waardoor we op andere

plaatsen in de wereld aan de slag kunnen; er zijn nog veel meer landen die zich moeten aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. Door een gezamenlijke aanpak kunnen we zelf vorm geven aan het Nederland van de toekomst, precies zoals onze voorouders door de eeuwen heen altijd hebben gedaan.

Noot

1 De ergst denkbare overstromingen zijn ontwikkeld als referentiescenario's om de rampenbeheersing te kunnen verbe-

teren. Ze gaan uit van extreme omstandigheden met nog een kleinere, maar denkbare kans van optreden dan de omstandigheden die de waterkeringen wettelijk moeten aankunnen.